

Titel: Opbyggelige Taler i forskjellig Aand

Citation: "Opbyggelige Taler i forskjellig Aand", i *Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. K8*, udg. af Niels Jørgen Cappelørn; Joakim Garff; Johnny Kondrup; Alastair McKinnon, Søren Kierkegaard Forskningscenteret 2005 . Onlineudgave fra Søren Kierkegaards Skrifter: <https://tekster.kb.dk/text/sks-ota-txr-shoot-k3.pdf> (tilgået 29. april 2024)

Anvendt udgave: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. K8

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. [Læs CC0-erklæringen](#)

3. Tilblivelseshistorie

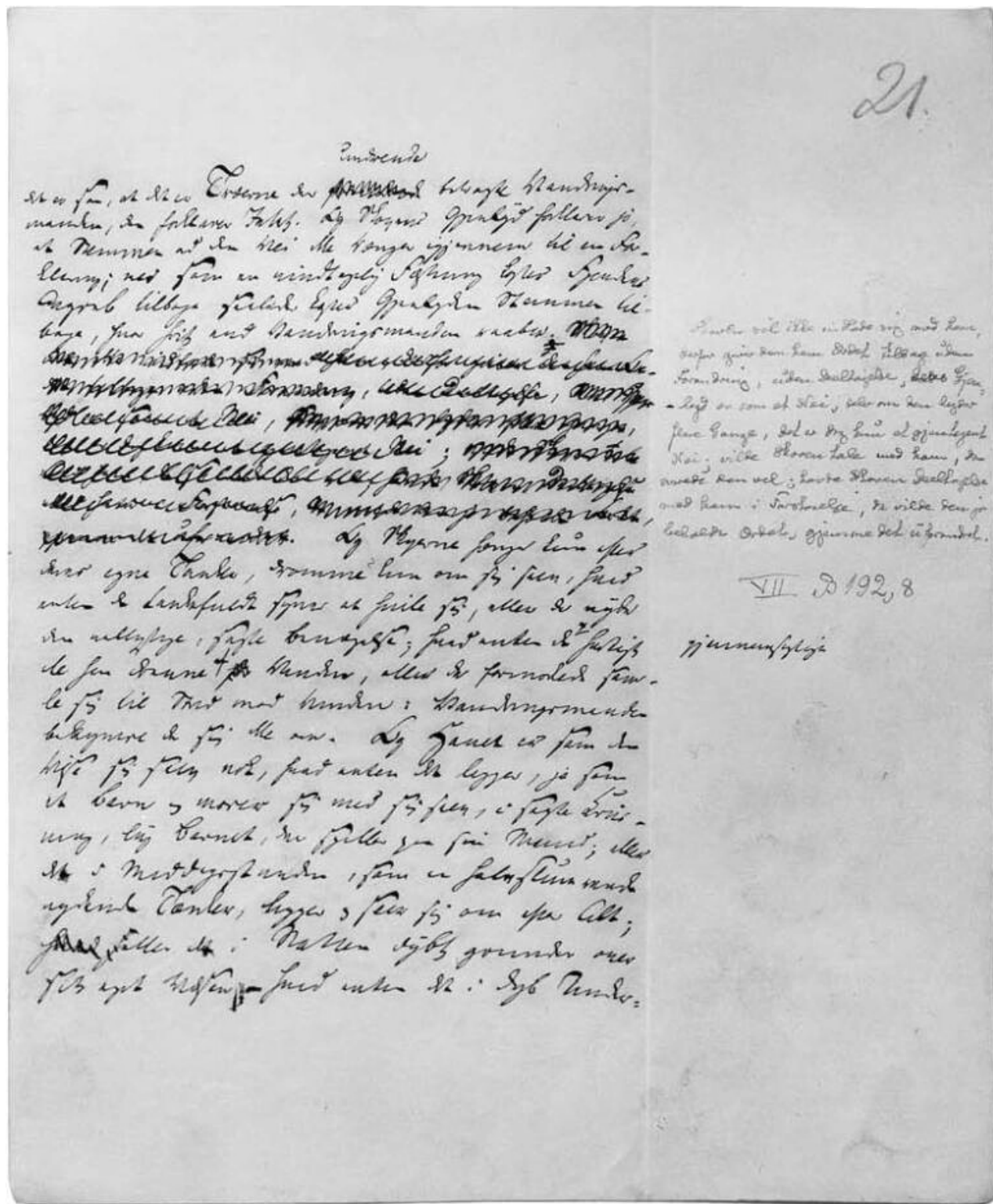
Forordet til første afdeling af OTA, »En Leiligheds-Tale«, er oprindeligt dateret den 5. maj 1846,* men bogen blev if. Bianco Lunos *Erindringsbog for 1847* først indleveret til trykkeriet den 25. jan. 1847 under titlen *Opbyggelige Taler i forskjellig Stil og Aand*. En så forholdsvis lang tilblivelsestid tyder på, at arbejdet har gennemgået flere faser, hvilket understøttes af optegnelser i SKs journaler.

At SK har arbejdet på »En Leiligheds-Tale« i april-maj 1846 bekræftes af det sammenfald, der er mellem talen og et antal optegnelser skrevet på dette tidspunkt i journalen JJ. SK citerer i JJ:450 fra Hebr 10,39 og fremhæver i den forbindelse ordene »*unddrage sig til deres Fordærvelse*«. * Denne del af citatet svarer til en overstreget passus i renskriften (ms. 4.3, s. 15).^{*} I den følgende optegnelse, JJ:451, bringer SK et citat af Johann Arndt med ordlyden: »men hvorledes skal Gud kunde aftørre dem [tårerne], naar du slet ikke har grædt?«, ord, der næsten ordret optages i »En Leiligheds-Tale«, SKS 8, 206,11-12. I JJ:454 hedder det:

Af en Leilighedstale

... Skoven vil ikke indlade sig med den Eensomme, derfor giver den ham Ordet tilbage uden Forandring uden Deltagelse, dens Gjenlyd er som et Nei, selv om den lyder flere Gange den [er] dog kun et gjentagent Nei; vilde Skoven tale med ham, da svarede den vel; havde Skoven Deeltagelse med ham, da vilde den jo beholde Ordet, gjemme det uforandret. -

En næsten enslydende passage har SK overstreget i renskriften til »En Leiligheds-Tale« (ms. 4.3, s. 21 - se illustration 14)

14. Overstreget passage i renskriften, ms. 4.3, s. 21. Den slettede tekst har Pap.-udgiverne skrevet i marginen,* og selv om det ikke kan afgøres, hvornår dette er sket, er det sandsynligt, at han netop efter at have overstreget passagen har villet bevare den ved at skrive den ind i journalen i maj 1846. Endelig kan JJ:460 formodes at være en variant af en passus i renskriften til »En Leiligheds-Tale«, som SK ikke har villet glemme og derfor skrevet ind i journalen. Den lyder:

.... thi da han i Overflødhedens Dage samlede ell. da al Verdens Riigdom strømmede til ham, var han da rigere end den Fattigste? Eller fylder al Verdens Guld gjemt i Pengebegjerlighed mere end ell. engang saa meget som Skjærven i den Fattiges Nøisomhed.*

Også journalen NB, der til dels er ført samtidig med journalen JJ,* afgiver oplysninger til en nærmere datering af tilblivelsen af OTA. I NB:49, der formentlig er skrevet i anden halvdel af okt. 1846,* hedder det:

Under den Titel:
Lidelsens Evangelium,
kunde jeg have Lyst at udarbeide en Samling af Prædikener. Texterne skulde være deels af Christi

Lidelseshistorie, deels saadanne kraftige Ord som da Apostlene, efter at de vare blevne hudflettede gik glade bort og takkede Gud, at det var dem forundt at lide Noget, ell. naar Paulus kalder sine Lænker en Æres-Sag, ell. naar han siger til Herodes Agrippa: jeg vilde ønske at Enhver af Eder var som og jeg er, undtagen disse Lænker. Eller de flere Steder i Corinthier-Brevene, hvor der findes den ene Oxymoron efter den anden: selv fattige gjøre vi alle rige; ell. glæder Eder og *atter* siger jeg glæder Eder. Item det Sted af Jacobs Brev, at vi skulle være glade, naar vi forsøges i allehaande Lidelser.

Ved Siden deraf skulde saa følge, 3 korte men nydelige Taler:
Hvad vi saa lære af Lilierne paa Marken og af Fuglene under Himlen.
Hertil findes en Lap i det gl. Foderal til min Bibel.

Dette tyder på, at ideen til de to sidste afdelinger af *OTA* er undfanget sidst i okt. 1846, og at de derpå er udarbejdet parallelt med hinanden. Ud over den i optegnelsen nævnte lap,* som rummer et kort udkast til »Hvad vi lære af Lilierne paa Marken og af Himmelens Fugle«,* findes der i den endelige tekst en antydning af, at arbejdet på anden afdeling er påbegyndt før dette tidspunkt. Det drejer sig om ordene vedrørende »den Lilie, om hvilken Præsten talte i Søndags, da han gjentog Evangeliets ord: 'betragter Lilien, jeg siger Eder, at end ikke Salomo i al sin Herlighed var klædt som den'« (SKS 8, 268,21-23). Dette refererer til evangelieteksten til 15. søndag efter trinitatis, som i 1846 faldt på den 20. sept. En sådan indholdsmæssig tilknytning til anden afdeling af *OTA* udgør på den anden side ikke i sig selv en sikker tidsfæstelse, og tilstrækkeligt må det være at konstatere, at SK i okt. 1846 har udkastet planen om udarbejdelsen af »Hvad vi lære af Lilierne paa Marken og af Himmelens Fugle« og haft en foreløbig disposition til »Lidelsernes Evangelium« klar.

Journalen NB afgiver imidlertid yderligere oplysninger om tilblivelsen af *OTA*. Den lange og stærkt bearbejdede optegnelse NB:64,* som er fra nov. 1846, oplyser indledningsvis: »Til den Dedication: 'Hiin Enkelte' i Leiligheds-Talen, skulde egl. have været føiet følgende Skrivelse.« Dette antyder, at SK i nov. 1846 atter arbejder på »En Leiligheds-Tale« og formentlig i alt væsentligt har renskriften klar, da dedikationen, ligesom forordet og indholdsfortegnelsen, udarbejdes som noget af det sidste. Dette fremgår bl.a. af, at de er skrevet på en anden papirtype end den øvrige renskrift.

Et frit Luther-citat i NB:96, der må være skrevet i slutningen af dec. 1846, indgår i »Lidelsernes Evangelium«,* mens NB:110, som er fra slutningen af jan. 1847 og dermed skrevet umiddelbart før SK indleverede renskriften af *OTA* til trykkeriet, er en afskrift af en passus fra forordet til »Lidelsernes Evangelium«, der ikke kom med i det trykte værk, og som er slettet i renskriften (ms. 4.5, bl. [4r]).* Den lyder:

Af Forordet til »Lidelsernes Evangelium« udgik følgende Passus:

Det er christelige Taler, thi Talens Livs-Yttring er, efter hvad jeg forstaaer, den væsentlige og væsentligt tilsvarende Form for det Christelige, der er Troens og Overbeviisningens Sag: det Christelige vistnok en Kjendsgjerning men netop en saadan Kjendsgjerning, at den kun kan troes, hvorom der som en Følge deraf kun kan tales eller prædikes – det er vidnes, ikke at det er sandt (thi dette er verdslig Viisdoms Forhold til sine forskjellige Gjenstande) men vidnes om, at man *troer*, at det er sandt.

NB:115 må være skrevet lige omkring eller på dagen, den 25. jan. 1847, for afleveringen af manuskriptet hos trykkeren. SK kommenterer her i al korthed forholdet mellem de tre taler i anden afdeling af *OTA*,* mens han i NB:118 tager forskud på publikums uforstandige modtagelse af bogen og samtidig finder temaet til sin næste bog, »Kjærlighedens Gjerninger«.*

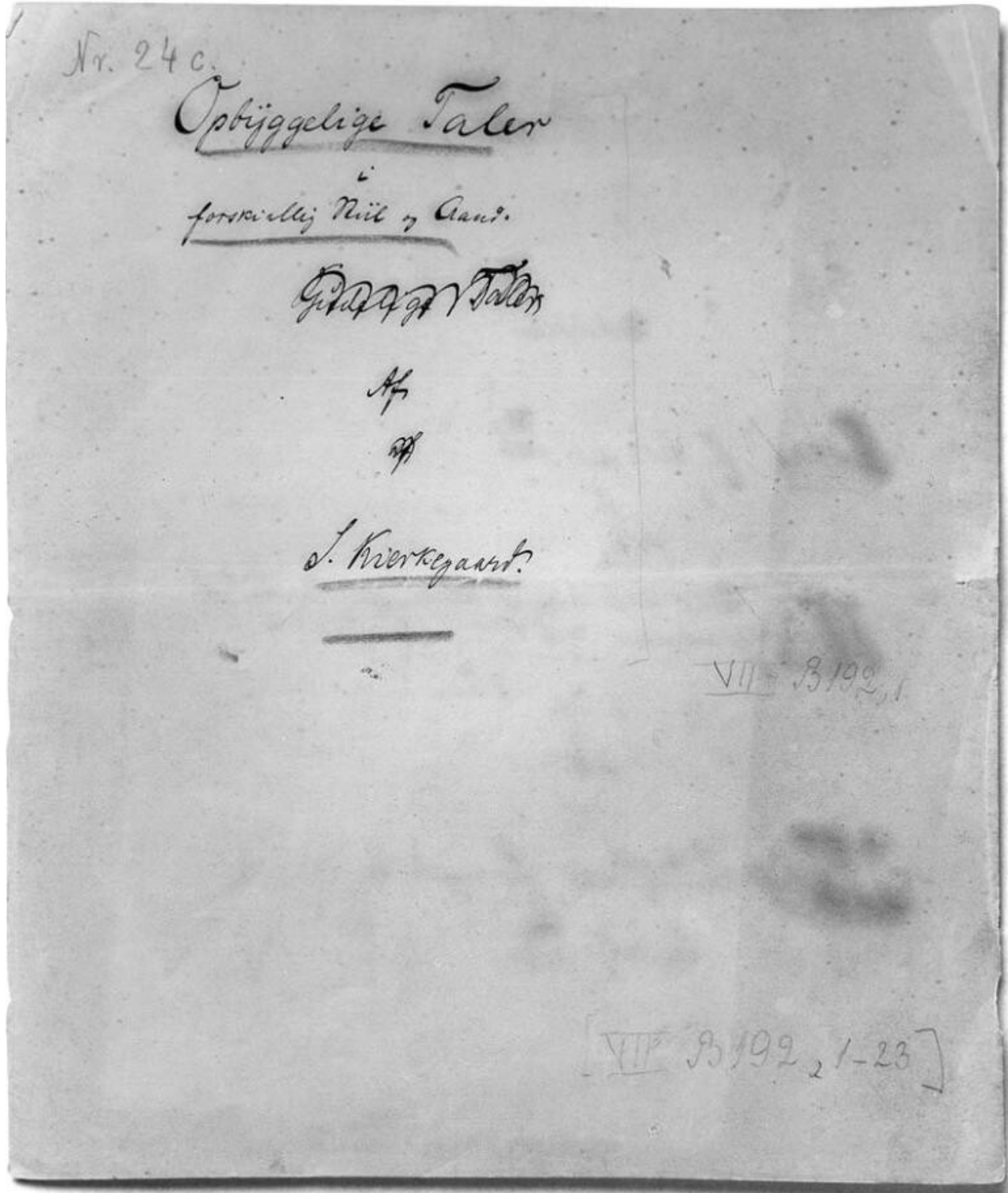
I NB:129-130 kommenterer SK grundigt *OTA*, dels forholdet mellem bogens tre afdelinger, dels anden afdelings tre taler,* og i NB:134-135 omtales femte og sjette tale i »Lidelsernes Evangelium«.* Disse optegnelser er formentlig skrevet i korrekturfasen, der nævnes i tilbageblik i den lange NB:194. Denne optegnelse må være skrevet i slutningen af april eller begyndelsen af maj 1847, og heri nævnes korrektoren i en spids kommentar til det læsende publikums og anmeldernes tilbagevendende mangel på forståelse for arten af SKs produktivitet. Det hedder bl.a.:

Og selv nu, da jeg i den Grad har forbittret Mskene, selv nu, naar jeg blot mindsker en lille Smule, blot gjør Produktiviteten lidt mindre (thi det der egl. forbittret dem meest er den Maalestok min Produktivitet indeholder) skriver en lille Bog ell. dog en mindre Bog og kun een (opbyggelige Taler i forskjellig Aand) saa begynder det igjen. – At nu atter her fra min Side var List med i Spillet, at jeg havde en meget stor Bog liggende fix og færdig,* at jeg for Vitterlighedens Skyld havde viist Giødwad den samme Dag vi begyndte Correcturen af Talerne, for at have et Vidne at beraabe mig paa, og at jeg saa havde regnet paa at P.L. Møller ell. en anden Bandit skulde gaae i Fælden og skrive en Lovtale over de opbyggelige Taler og sige: »naar Mag. Kierkegaard vil give sig Tid saa kan han præstere noget Stort o: s: v.: det seer man her, denne Bog er der anvendt en ganske anden Flid paa end ellers, og har derfor ogsaa taget ham langt længere Tid o: s: v.:« Lutter Løgn, som dog vilde blive troet og anset for saare fornuftigt item at jeg jadskede i de store Bøger.*

SK oplyser i øvrigt intetsteds, hvornår han påbegyndte korrekturlæsningen af OTA, men da Bianco Luno som nævnt modtog renskriften af *Opbyggelige Taler i forskjellig Stil og Aand* den 25. jan. 1847, og da talerne var færdige fra trykkeriet den 8. marts, har korrekturlæsningen formentlig fundet sted i midten og slutningen af februar.

Dateringen af tilblivelsen af OTA kan sammenfattes således: SK har oprindeligt dateret forordet til »En Leiligheds-Tale« den 5. maj 1846, og da forordet må formodes at være skrevet til sidst, har talen formentlig foreligget i så godt som færdig stand på dette tidspunkt. Det er derfor en rimelig antagelse, at SK har udarbejdet »En Leiligheds-Tale« i april-maj 1846 og derpå lagt den til side.* Hen over sommeren er han optaget af arbejdet med *Bogen om Adler*, hvis første version blev til fra midten af juni til slutningen af september, og i oktober får han ideen til »Hvad vi lære af Lillierne paa Marken og af Himmelens Fugle« og »Lidelsernes Evangelium«. De to afdelinger af OTA udarbejder SK derefter samtidig frem til slutningen af jan. 1847. I løbet af feb. har han læst korrektur på bogen.

Det er værd at bemærke, at bogens titel er blevet ændret af flere omgange. I renskriften er den blevet ændret fra *Gudelige Taler* til *Opbyggelige Taler i forskjellig Stil og Aand* (se illustration 15)

15. Titelbladet til renskriften, ms. 4.1, bl. [1r]

.* Denne titel benytter SK ejendommeligt nok fortsat i en skrivelse til C.A. Reitzel, der tidligst kan være skrevet den 30. juli 1847* – altså flere måneder efter, at bogen er blevet udgivet under titlen *Opbyggelige Taler i forskjellig Aand*. Ikke bare ud fra den sene ændring af bogens titel, men også ved at sammenholde adskillige andre steder i renskriften med den endelige tekst ses det, at SK fortsat arbejdede med teksten og helt ind i korrekturfasen foretog ændringer.

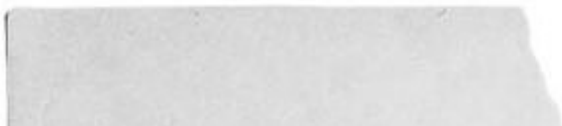
I det følgende skal de tre talers tilblivelsesproces søges bestemt ud fra det overleverede manuskriptmateriale.

Titelforslag, udkast til forordet og indledningen til det, SK på dette tidspunkt kalder »Tre Leiligheds-Taler« (rettet fra »Tre Skrifte-Taler«),* findes i samme kladdehæfte, ms. 1.1, som han dog hurtigt har indføjjet og indvist så mange tilføjelser i, at en ny begyndelse har været påkrævet. Han tager derfor fat på et nyt kladdehæfte, ms. 1.2, som får titlen »Leiligheds-Taler. 1.« Her indarbejder SK rettelserne og tilføjelserne til forordet, og under overskriften »Ved Anledningen af et Skriftemaal« udarbejder han et nyt og længere udkast, hvis tekst fortsættes i det oprindelige kladdehæfte, ms. 1.1, nu skrevet bagfra. Teksten slutter nederst på bl. [6v] i ms. 1.1 midt i en sætning, hvorefter første sammenhængende kladdelag fortsættes i mss. 1.3-1.4.

Under udarbejdelsen og den efterfølgende gennemgang af renskriften til »En Leiligheds-Tale« har SK for flere partiers vedkommende været utilfreds med forlægget og har udført rettelser og tilføjelser og endvidere forsøgt sig med genskrivninger og udvidelser af teksten på fri hånd. Denne praksis ses bl.a. af de mange kasserede sider renskrift, der således udgør ekstra kladdelag. Et par markante eksempler på dette skal nævnes.

Forordet har som antydning drillet SK, hvilket de to varierende versioner i ms. 1.1 og 1.2 og bearbejdningerne i de henlagte ms. 1.1.1 og 1.1.3 vidner om.* Ved en nærmere gennemgang af renskriften af ms. 1.2 har SK desuden et par steder, s. 15-[18], villet tilføje tekst i et omfang, der har gjort det nødvendigt at kassere renskriften, ms. 1.2.1 (som altså er taget ud af ms. 4), og indarbejde tilføjelserne i en ny. Det samme forhold gør sig gældende med den kasserede renskrift i mss. 1.2.2-1.2.3. Genstand for særlig bearbejdning synes imidlertid afsnittet SKS 8, 156,7-164,16 at have været. Det indledes med overskriften »2) Dernæst maa der siges, at *Den, der kun vil det Gode af Frygt for Straf, han vil ikke Eet, han er tvesindet*«. Sammenholder man den oprindelige kladde, ms. 1.1 skrevet bagfra, med de dertil hørende tekstvarianter i de kasserede renskrifter mss. 1.4.1 og 1.5-1.6, der igen svarer til den endelige renskrift, ms. 4, s. 55-63, er det påfaldende, hvor mange tilføjelser og omrokeringer SK foretager, endog i stigende omfang. Ms. 1.4.1 indledes med den netop nævnte overskrift og følger med få afvigelser forlægget, ms. 1.1 skrevet bagfra, indtil midt i det afsnit, der i sin endelige form begynder med ordene: »Saaledes ogsaa naar En vil gjøre det Gode«, SKS 8, 157,1. Her forlader SK sit forlæg og arbejder videre på fri hånd, men går i stå snart efter. Ved en gennemgang har han ønsket et tekststykke omplaceret, hvilket i ms. 1.4.1 er markeret på bl. [3r] med blyantparenteser og bemærkningen »henføres paa det næste Blad, hvor der staar NB.« Ms. 1.4.1 henlægges derefter som kladde, og en ny version af renskriften, ms. 1.5, udarbejdes. Omrokeringen udføres, idet tekststykket samtidig omarbejdes lidt, hvorpå SK vender tilbage til det oprindelige forlæg, ms. 1.1, bl. [15v]. Med udgangspunkt heri udarbejder han en renskrift til det afsnit, der i den endelige udgave begynder med ordene: »Naar der ved Straffen tænkes paa Evighedens Straf«, SKS 8, 161,10. Da han efter et par sider når til afsnittet »Dog Evighedens Straf tænker Tvesindetheden maaskee sjeldnere paa«, SKS 8, 162,20, bliver han hurtigt utilfreds med det skrevne, kasserer ms. 1.5 og begynder forfra på dette afsnit i ms. 1.6. Mss. 1.5-1.6 danner herefter forlæg for renskriften, ms. 4.3, s. 55-63.

Endnu et eksempel på den ganske komplicerede tilblivelse af »En Leiligheds-Tale« afgiver manuskripterne til afsnittet SKS 8, 214,15-221,16. I det første kladdelag, ms. 1.4, bl. [7v], er der i marginen ud for de indledende ord »Den Lidende maa altsaa ville lide Alt« med blyant bemærket: »cfr forudgaaende Hefte tredie sidste Blad«. Dette sigter til et tekststykke i ms. 1.3, bl. [20v], der i en første renskrift, ms. 1.4.2, indarbejdes på bl. [3r]-[4v] sammen med diverse tilføjelser. Umiddelbart efter kasserer SK dette manuskript, som derpå danner kladde for den endelige renskrift. Dette fremgår af de enslydende begyndelsesord øverst på ms. 1.4.2, bl. [1r], og renskriften, ms. 4, s. 145. Imellem disse to lag befinder sig ms. 1.8, som indledningsvis er en omarbejdelse af slutningen af ms. 1.4.2 og ligeledes udgør kasseret renskrift – igen påviseligt ud fra manuskripterne identiske indledende ordlyd. Ms. 1.8 forlades, da SK ønsker en »Recapitulation« skudt ind (bl. [2v]). På dette punkt i den endelige renskrift, ms. 4.3, s. [156], er der endvidere en tydeligt ændret håndskrift (fra stor og løs til lille og tæt) og en afrevet marginaltilføjelse, muligvis en indikation af, at 'recapitulationen' i første omgang har været udarbejdet i margenspalten (se illustration 16)

15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100

101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200

157

SKs fremgangsmåde ved udarbejdelsen af »En Leiligheds-Tale« kan minde om den, som kendes fra mange af hans andre skrifter, fx nogle af hans øvrige opbyggelige taler.* Han forsøger flere gange at udarbejde teksten uden forlæg, men må i løbet af arbejdsprocessen kassere det skrevne. Den kasserede renskrift henlægger han som kladde og udformer derpå en ny version med udgangspunkt i det henlagte. Denne arbejdsproces kan, som vi har set, føre til både to og tre kladdelag inden den endelige renskrift.

Det overleverede manuskriptmateriale til de sidste to afdelinger af OTA bærer ikke spor af en nær så brydsom arbejdsgang. Således er kladdematerialet til anden afdeling, »Hvad vi lære af Lilierne paa Marken og af Himmelens Fugle« (ændret fra »Hvad man lærer af Lilierne paa Marken og af Fuglene under Himmelen«),* sammenhængende og fortløbende i mss. 2.1-2.3 (to kladdehæfter og en sammenhæftning af 8 folioark) med spredte margentilføjelser. En undtagelse er forordet, der er kommet til senere, og hvortil der findes et udkast på en afrevet løs lap, ms. 2.3.1,* og en bearbejdet renskrift på en rektangulær lap, ms. 4.4.1.

I både kladden, ms. 2.1, bl. [3r], og renskriften, ms. 4.4, bl. [3r], har SK desuden i forbindelse med det indledende bibelcitat, Matt 6,24-34, på skrå af siden noteret: »Det aftrykkes med saadanne Typer som i Alterbogen« (se illustration 17)

N° 1.

Dette fællelige Evangelium for det fællelige
Missions 6. Læg: 24. 4. 1830

*Det fællelige med forordnet
Læg for: Alterbogen.*

VII B/771

God for alle Guds alle fællelige Evangelium for
for det fællelige Missions, og alle Guds for det fællelige Mitions.
fælle. og det er det fællelige Mitions og det fællelige Mitions.
at for en Guds, der er Guds for det fællelige Mitions.
guds, der er Guds, og det fællelige Mitions for det fællelige Mitions.
vilde, og det er Guds og det fællelige Mitions, og det fællelige Mitions.
det er det fællelige Mitions, og det fællelige Mitions, og det fællelige Mitions.
højhelige men det fællelige Mitions, og det er for Guds, og det fællelige Mitions.
at det fællelige Mitions for Guds, og det fællelige Mitions for Guds.
guds, og det fællelige Mitions og det fællelige Mitions. ² *guds den vilde Mitions Mitions*
den. At det fællelige Mitions for Guds, og det fællelige Mitions for Guds.
at det fællelige Mitions, og det fællelige Mitions (den fællelige Mitions) i Guds,

[VII B/77]

17. Kladde til anden afdeling, ms. 2.1, bl. [3r]

I SKs eget eksemplar af *Forordnet Alter-Bog for Danmark*, Kbh. 1830, ktl. 381, er der flere tegn på, at han her har hentet nogle af sine bemærkninger og dispositionen til »Hvad vi lære af Lillierne paa Marken og af Himmelens Fugle«. Således har han i højre margin på langs af s. 147 ud for tekststykket til evangeliet på 15. søndag efter trinitatis, Matt 6,24-34, skrevet:

skal jeg nu sige: at Kjærlighed til Gud er Had til Verden; ell. Kjærlighed til Verden er Had til Gud, lige haarde Udsagn, og dog er det saa i det mindste som *Gjennemgangs-Bestemmelse*. - Er dette ikke en vanskelig Tale; men forekom Livet da Dig saa let, at det kun var Talen der gjorde det vanskeligt.

Matt 6,24-34 er det bibelske tekstgrundlag for den første tale (SKS 8, 259f.), og selvom SKs randbemærkning ikke ordret er anvendt, er dens tema slået an, dels i begyndelsen af første tale (SKS 8, 260-261), dels i tredje tale (SKS 8, 299-301). På s. 148 i alterbogen har SK i venstre margin skrevet »N° 2« ud for de med blyant understregede ord »[30.] Klæder da Gud saaledes det Græs paa Marken, [som er i Dag,

og i Morgen kastes i Ovnen,] skulde han ikke meget mere klæde Eder, I lidet troende[!]«, og lidt længere nede på siden er der i venstre margin skrevet »N° 3« ud for en lodret streg ved ordene: »33. Men søger først Guds Rige og hans Retfærdighed, saa skulle og alle disse Ting tillægges Eder« (se illustration 18)

148 Sættende Søndag efter Trinitatis.

N° 2
N° 3

bymre I Eder for Klæderne? Betragter Lielierne paa Marken, hvorledes de voxer; de arbeide ikke, spinde ikke. 29. Men jeg siger Eder, at end ikke Salomo i al sin Herlighed var saa klædt, som een af dem. 30. Klæder da Gud saaledes det Græs paa Marken, som er i Dag, og i Morgen kastes i Ovnen, skulde han ikke meget mere klæde Eder, I lidet troende! 31. Derfor skulle I ikke bymre Eder, og sige: hvad skulle vi æde? eller: hvad skulle vi drikke? eller: hvormed skulle vi klæde os? 32. efter alt saadant søge Hedningene; thi Eders himmelske Fader veed, at I have alle disse Ting behov. 33. Men søger først Guds Rige og hans Retfærdighed, saa skulle og alle disse Ting tillægges Eder. 34. Bymrer Eder derfor ikke for den anden Morgen, thi den Dag i Morgen skal bymre sig for sit Eget. Hver Dag haver nok i sin Plage.

Sættende Søndag efter Trinitatis.

Collect.

Lader os alle bede:

Herre Gud, himmelske Fader! du som haver ladet din Søn blive Menneſte, at han

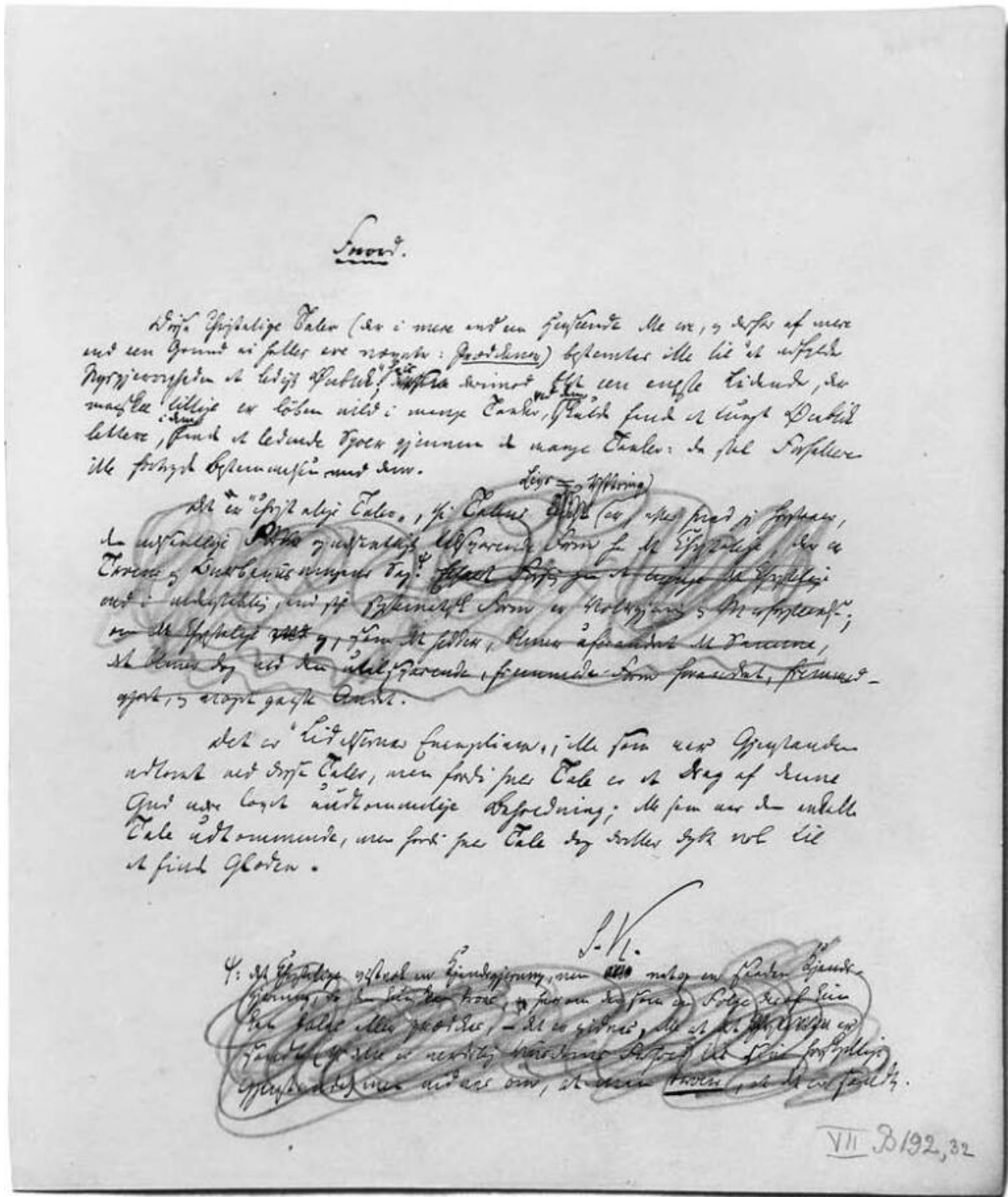

18. SKs eget eksemplar af *Forordnet Alter-Bog for Danmark*, Kbh. 1830, med hans tilskrivninger og understregninger på s. 148

. Dette angiver dispositionen til anden og tredje tale i »Hvad vi lære af Lilierne paa Marken og af Himmelens Fugle« (SKS 8, 281-296, især 281-291, og 303-307). SK har desuden på foden af s. 147 skrevet ordene: »Sælges ikke en Spurv for to Penninge«, der med sin korrekte nytestamentlige ordlyd: »Sælges ikke to Spurve for een Penning?« (Matt 10,29) er citeret i kursiv i den tredje tale (SKS 8, 298,15).

Endelig har SK skrevet en bemærkning nederst s. 138 under evangeliet til 12. søndag efter trinitatis, Mark 7,31-37. Bemærkningen, der gælder v. 35: »Og strax aabnedes hans Øren, og hans Tunges Baand løsnedes, og han taledede ret«, lyder: »v. 35. Det at høre og det at tale / det at tale og det at høre er Eet og det Samme. / Den gode Taler og den gode Tilhører.« Dette tema anslås i begyndelsen af tredje afsnit af »En Leiligheds-Tale« (SKS 8, 223-226).

Kladder og renskrift til tredje afdeling, »Lidelseernes Evangelium«, fremstår ligeledes mere homogene end det tilsvarende materiale til »En Leiligheds-Tale«. Teksten i kladdematerialet, mss. 3.1-3.5, er sammenhængende og fortløbende, dog har SK nogle steder vedlagt tilføjelser på andet papir og med blåkridtsmærker indikeret, hvor i renskriften, ms. 4.5, det vedlagte skal indføjes (mss. 3.1.1-3.1.2 og 3.3.1). Også i »Lidelseernes Evangelium« synes forordet at være kommet sent til og at have voldt SK en del kvaler. Ms. 3.5.1* er her et første kortfattet udkast, mens ms. 4.5.1* oprindeligt har været renskrift, som snart er blevet kasseret pga. for mange tilføjelser og rettelser. Selv i den endelige renskrift, ms. 4.5, bl. [4r], bærer forordet præg af kraftig redigering (se illustration 19)

19. Forord til renskriften af tredje afdeling, ms. 4.5, bl. [4r]

Som forlæg for visse partier i OTA har SK også inddraget journalmateriale, der tidsmæssigt ligger før den egentlige tilblivelse. Det gælder fx de sammenhængende optegnelser fra april 1845 JJ:319-320, der fanger forestillingen om en erindring, som vækker en ubehagelig fortid til live, i billedet af en frigiven forbyrders møde med en bortløben fange.* Denne skitse findes i omarbejdet form i SKS 8, 132,32-133,8. En skildring af naturens overtalende magt et par sider længere henne, SKS 8, 136,1-9, vækker desuden mindelser om indholdet af JJ:398 fra dec. 1845.* Desuden har indholdet af JJ:432 fra feb. 1846 dannet forlæg for en passage i SKS 8, 146,19-26. I optegnelsen sammenlignes den fortabte forestilling om, at der med hans egen undergang går »noget Bedre under«, med den sidste boble, der udgår fra en druknendes mund.*

I kladden til »En Leiligheds-Tale«, ms. 1.4, bl. [2v], henviser SK til »Journalen 378«, dvs. JJ:378, skrevet i efteråret 1845.* Optegnelsen og dens marginaltilføjelser er en allegori over smerten ved indre lidelse:

Hvis Heste kunde holde opbyggelige Forsamlinger, og der taltes om at lide Hunger at blive grusomt

slagen af en Kudsk, at blive sparket i Stalden, at blive drillet, at blive jaget om Vinteren ud under aaben Himmel – men der var en Hest, der var Tilhører, og som hver Gang gik bedrøvet hjem, thi Alt hvad der taltes om og hvad de andre Heste antydede hinanden naar de i Aaget stikke Hovederne sammen, ell. paa Marken aabne sig for hinanden i Fortrolighed det forstod den vel, men dens Lidelser taltes der aldrig om.

[I marginen:]

en Hest, som glad kom løbende hver Gang de flokkedes om Aftenen i Overdrevet, haabende ved at høre nøie efter at faae Noget at vide – indtil den bekymret vendte om igjen og søgte sit eensomme Tilholdssted.*

Denne tekst genkendes i udvidet form i SKS 8, 208,15-209,9. Endelig hedder det i en optegnelse fra 1845-47 skrevet på en langstrakt lap:

Naar den rige Mand kører med Lygter paa sin Vogn i den mørke Nat: seer han bedre et lille Stykke end den Fattige, der kører i Mørke – men han seer hell. ikke Stjernerne, deri forhindrer hans Lygter ham netop. Saaledes med al verdslig Forstandighed, den seer godt nærved, men berøver den uendelige Udsigt.*

I let ændret form genfindes dette i tredje afdeling af OTA, SKS 8, 402,28-403,3.

SK har på et tidspunkt inden indleveringen af renskriften til trykkeriet overvejet en anden udgivelsesform. Det drejer sig om et projekteret samlebind, som med titlen *Mindre Skrifter* skulle indeholde følgende: »I). Tale ved Anledningen af et Skriftemaal. II) Literair Anmeldelse. Adler. III) Hvad man lærer af Lilierne paa Marken og af Himmelens Fugle. 3 Taler. IV) Lidelsernes Evangelium«. Med »Literair Anmeldelse. Adler« sigtes til *Bogen om Adler*, hvis tredje kapitel netop indeholder en »Literair Anmeldelse« af A.P. Adlers fire sidste bøger.* SK har desuden udkastet forord til hele OTA og ikke blot til de enkelte afdelinger. I et af disse udkast lyder det indledningsvis: »Hver af disse Afdelinger vil i den Grad kunde læses særskilt, at jeg for betegnende at udtrykke dette, har indrettet det saaledes, at hver kan kjøbes for sig.«* Denne plan er formentlig forklaringen på det usædvanlige forhold, at de tre afdelinger af OTA er separat pagineret og udstyret med hver deres titelblad.